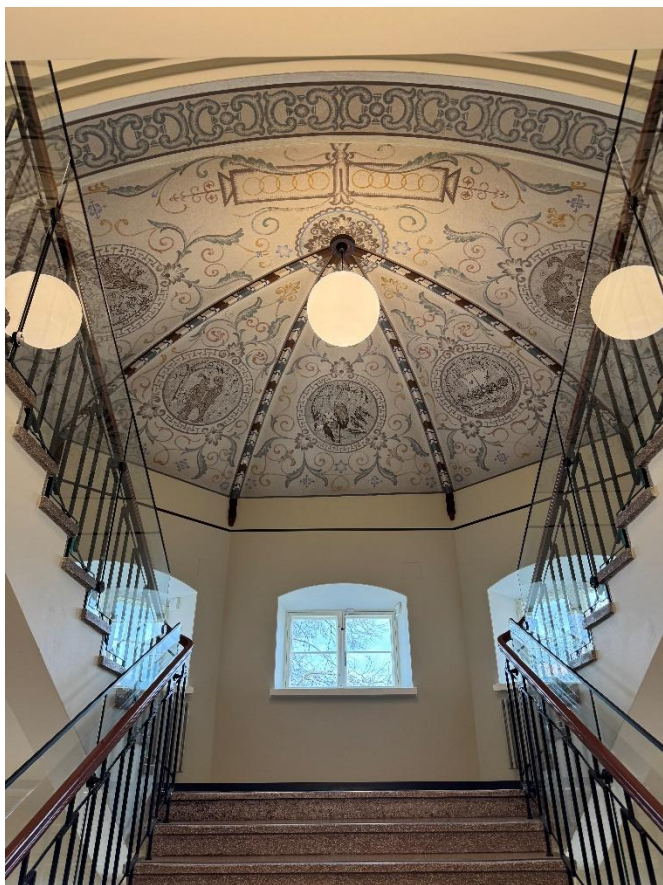

Kuvat kertovat

CYGNAEUKSEN KOULUN KATTOMAALAUSET
KANSAKOULUN ARVOPERUSTAN KUVAAJANA
JIMI-JAAKKO MÄENPÄÄ

24.04.2025

Tässä tutkielmassa tulen tarkastelemaan Jyväskylän Cygnaeuksen koulun pääportaikossa sijaitsevaa kattomaalausta ja sitä, kuinka se on representaatio aikansa kouluihanteesta. Maalaus sisältää viisi koristeltua medaljonkia, jotka esittävät suomalaisia satuja ja tarinoita. Ne sijoittuvat vasemmalta oikealle katsottuna seuraavanlaisesti: Kettu ja kalastaja, Koivu ja tähti, Lintujen käräjät, Kalevala-aihe, Tähtisilmä. Kattomaalauksen lisäksi koulussa on sisäänkäynnin porrashuoneessa kukko-aapiskirja-kukko motiivin mukainen maalaus, sen jätän kuitenkin tarkasteluni ulkopuolelle. Kyseinen taideteos edustaa tietysti kansakoulun peruskuvastoa. Aiheiden tunnistamisessa hyödynsin Pekka Martion näkemystä aiheista ja tutustuttuani medaljonkeihin tarpeeksi syvällisesti, totesin hänen näkemyksensä oikeaksi. Painopisteeni on itse maalauksiin ja medaljonkeihin liittyvässä kulttuurihistoriassa, ei niinkään itse maalauksissa taidehistoriallisessa mielessä, eikä esimerkiksi koulun rakentamiseen ja suunnitteluun liittyvässä mielessä. Voidaan karkeasti sanoa, että aika jo muutamaa vuotta pidemmälle ei kuulu enää tarkasteluni piiriin. Pohdintani ja johtopäätökseni perustuvat kirjallisuuteen, mutta myös alkuperäisaineistoihin, erityisesti Jyväskylän kansakoulun johtokunnan kokouspöytäkirjoihin sekä koulun alkuvuosien kirjastoluetteloon sekä koulun omaan opetussuunnitelmaan. Itse saduista analysoin, mitä niiden käytöllä taiteessa on haluttu sanoa ja miten ne ovat kulttuuriin ja kontekstiin sidottuja. Keskiössä ovat kuitenkin niiden suhde juuri lapsiin ja koulumailmaan. Kyse ei siis ole laajemmasta suomalaisten satujen historian analysoimisesta, vaan katsauksesta juuri maalauksen satuihin.

Eri lähteissä on liikkunut erilaista tietoa niin kattomaalauksen kuin eteisaulan maalausten tekijöistä. Keskisuomalaisen jutussa syksyiltä 1925¹ ilmoitetaan tekijäksi Oskar Raja-aho Urho Lehtisen avustamana. Kysymys jää kuitenkin joiltakin osin avoimeksi. Mahdollisesti pääasiassa kuvanveistäjänä toiminut Raja-aho on omilla yhteyksillään hankkinut kokeneen taidemaalarin Urho Lehtisen itselleen avustajaksi. 80-luvulla toteutetussa inventoinnissa Urho Lehtinen on mainittu portaikon maalausten tekijäksi ja Oskar Raja-aho ainoastaan eteisaulan aapiskukkomaalauksen toteuttajaksi.² Kysymys jää osittain vielä avoimeksi, sillä varmaa lähdetietoa asiasta ei vaikuta löytyvän. Portaikon kattomaalausten tyylinä on historismi, joka jäljittelee osittain keskiaikaisten kirkkomaalausten tyyliä. Koulun rakentamistoimikunnan pöytäkirjoista ei löydy minkäänlaista

¹ Keskisuomalainen 13.10.1925

² Cygnaeuksen koulun rakennusinventointilomake vuodelta 1983

perustelua taiteilijan valinnalle tai sille, miksi tyyli ja aiheet olivat juuri sellaiset kuin ne lopulta tulivat olemaan. Ei kuitenkaan liene sattumaa, että tyyli on kovin samanlainen kuin Jyväskylän kaupunginkirkon kuorin kattomaalauksissa, jotka toteutti taidemaalari Bruno Tuukkanen vuonna 1924. Raja-aho oli samoihin aikoihin toteuttanut apostoli Pietaria esittävän patsaan kaupunginkirkkoa varten. Hienolla koristelulla on varmasti haluttu näyttää, että Jyväskylässä on varaa ja kiinnostusta tähän ja, että kyseessä on kasvava kaupunki. 1920-luvulla Syrjälä ja Mäki-Matti olivat uusia asuinalueita, jotka oli liitetty kaupunkiin melko vähän aikaa aiemmin, nimittäin vuonna 1908.³ Sitä ennen kaupungin rajana oli käytännössä ollut Harju. Esikaupunkialue täyttyi 30-luvulle mennessä. Cygnaeuksen koulun valmistumisen aikaan alue eli edelleen kasvun ja rakentamisen aikaa.⁴

Voidaan kuitenkin jo aluksi todeta, että koulun taiteessa kuvatut sadut on valittu tarkoituksellisesti. Kyseessä ei ole vain muutama ajan kuuluisa satu, vaan maalaus heijastaa ajan kansakoulun missiota. Kansakoulun tehtävänä oli sivistää, sekä opettaa nuoren kansakunnan nuoriso suomalaisiksi. Suomalainen kansakoulu oli rakentunut osaltaan romanttiselle lapsikuvalle, jossa lapsi oli itsenäinen ajatteleva yksilö. Lapsikin pystyi ja kykeni olemaan osa kansakuntaa ja juuri lapset olivat tulevaisuuden toivo kansakunnalle. Lapsella oli suorastaan velvollisuus isänmaataan kohtaan ja parhaimmillaan lapset nähdään kansakunnan tärkeinä suojelijoina.⁵ Tämä velvollisuus oli oppivelvollisuuslain myötä ulotettu aivan kaikkiin lapsiin. Koulunkäynti nähtiin sekä lapsen velvollisuutena, että oikeutena.

Suomalaiseen kansakouluun kuului jo alusta myös kristillinen eetos. Uno Cygnaeus oli itse myös pappi ja suomalaisen kansakoulun opetustehtävä oli pitkään kytkettynä kristilliseen maailmankatsomukseen. Kattomaalauksessa tämä tulee kaikkein suorimmalla tavalla esille Koivu ja tähti -sadussa, jossa lapset pääsevät vaikeuksien kautta voittoon luottamalla Jumalaan. On toisaalta tärkeää todeta, että Cygnaeuksen mielestä opetuksen ei tullut olla itse kirkon piirissä.⁶ Cygnaeuksen muistoa on vaalittu erityisesti Cygnaeuksen koululla, josta on aina Cygnaeuksen päivänä käyty hänen patsaallaan.⁷ Cygnaeus korosti myös havainnollistavan opetuksen periaatetta ja tähän kuului esimerkiksi opetustaulujen käyttäminen. Koulutaiteessa itsessään ja koulutaiteen aihevalinnassa näkyy myös tämän hänen ajatuksensa vaikutus visuaalisten apuvälineiden käytöstä opetuksessa.⁸

³ Tommila 323

⁴ Tommila 354–356, 361

⁵ Mikkola 2006, 441–443

⁶ Jalava 2011, 86–87

⁷ Cygnaeuksen koulun päiväkirjat 1925–1926

⁸ Härkönen 2008, 19

Kettu ja kalastaja

Tämä eläinsatu kertoo ovelasta ketusta, joka näkee kalastajan ja hänen rekinsä täynnä kalaa ja päättää tekeytyä kuolleeksi, jotta saisi saaliista osan itselleen. Kalastaja uskoo löytäneensä kuolleen ketun ja heittää sen rekeen. Kalastaja ei huomaa mitään, kun kettu alkaa heitellä kaloja tielle. Saatuaan tarpeeksi saalista itselleen kettu hyppää pois reestä. Kalastaja saapuu kotiin puhuen suuresta saaliista ja ketusta, mutta noloistuu vaimon huomautettua, että reki on miltei tyhjä.

Kettu ja kalastaja -satu on siitä poikkeava muiden satujen joukossa, että se on todellinen kansansatu. Sadussa ei myöskään ole esimerkiksi Sakari Topeliuksen tyylistä tuttua implisiittistä ja eksplisiittistä kristillisyyttä, mutta satu on silti opettavainen ja haluaa antaa lukijalleen ohjeita hyvän ja kunnollisen elämän elämiseen. Sadun päähenkilönä on eläin, kettu, mutta lukijan on tarkoitus samaistua myös kalastajaukkoon. Ukko menetti kalasaaliinsa oman huolimattomuutensa takia. Myös sadun lukijan tulisi olla huolellinen ja muistaa aina, että kaikki asiat eivät ole aina niin kuin ne päällepäin vaikuttavat.

Viekas kettu sen sijaan onnistui tarkoituksella narraamaan ukkoa ja sai tätä kautta hyvän aterian itselleen. Sadun yhtenä sanomana onkin, että tulevasta hyvästä ei kannata iloita ennenaikaisesti. Merkittävää on sinänsä, että sadusta välittyy hiukan erilainen sisältö kuin esimerkiksi Topeliuksen kristillinen sanoma. Kettu ja kalastaja -sadun voitaisiin sanoa olevan inhorealistinen, jossa vahvin, viekkain ja häikäilemättömin, joka ei kaihda mitään keinoja saadakseen lopulta palkkion itselleen. Tällaisena se edustaa talonpoikauskulttuurin tarinankerrontaperinnettä.⁹ Medaljongissa näyttää olevan kaksi kettua, vaikka suomalaisessa sadussa kettuja on vain yksi. Tämä voi tietysti olla taiteellinen valinta, jolla näytetään tilanteen kulku, mutta mielenkiintoista on, miten joissain

⁹ Apo 1997, 70

ulkomaisissa versioissa tästä kansansadusta kuolleeksi tekeytyvällä ketulla on kuin onkin rikostoveri.¹⁰ On täysin mahdollista, että taiteilijalla on ollut mielessään joku sadun toinen versio kuin juuri se suomalaisten lasten tuntema.

Koivu ja tähti

Topeliuksen *Lukemisia lapsille (Läsningar för barn)* -kokoelmassa julkaistu satu sijoittuu Suomen historiaan isonvihan venäläismiehityksen jälkeiseen aikaan. Se kertoo nuoresta pojasta ja tytöstä, jotka on sodan aikana viety Venäjälle, mutta jossa he ovat kuitenkin päätyneet hyvien ihmisten hoitoon. Rauhan tultua koti-ikävä on kuitenkin kova, ja lapset lähtevät ottovanhempien kielloista huolimatta kotiin. Lapset muistavat ainoastaan, että kotipihassa kasvoi koivu, jonka oksien takaa paistoi kirkas tähti. Matka on pitkä ja täynnä koettelemuksia, mutta lasten usko Jumalaan ja halu palata kotiin kantaa heitä eteenpäin. Merkillisesti kaksi lintua lentää heidän edellään ja lapset toteavat niiden olevan heidän suojelusenkelinsä. Lopulta he tunnistavat kotitalonsa vanhan koivun ja tutun tähden perusteella ja löytävät jälleen vanhempansa. Samalla he huomaavat, että puun alla on kaksi valkoista ristiä, jolloin he tajuaavat, että heitä ohjanneet linnut olivat heidän menehtyneet sisaruksensa enkelin muodossa.

Toinen medaljonki vasemmalta on Topeliuksen satu Koivu ja tähti. Se on saduista varmasti kaikkein inhimillisin ja vähiten fantastinen tai erilaisia kerrostumia tai vaikutteita muualta sisältävä, sillä se perustuu löyhästi Topeliuksen omaan sukutarinaan¹¹ ja se sivuaa jonkin verran todellisia historiallisia tapahtumia nimittäin Isonvihan venäläismiehitystä ja siihen liittynyttä ihmisten kaappaamista Venäjälle. Satu on Topeliuksen tyyliin hyvin uskonnollinen ja sen kantavia arvoja on usko ja luotto Jumalaan, sekä siihen, että hän johdattaa lapsiaan. Sadussa on useita

¹⁰ Campbell 1890, 286

¹¹ Laitinen 1997, 110

raamatullisia viittauksia kuten esimerkiksi se, että lapset aluksi eivät kerro ketä ovat vanhempansa tavatessaan, mutta liikuttuvat lopulta ja murtuvat. Tämä muistuttaa Raamatussa kuvattua Joosefin toimintaa tavatessaan veljensä.¹² Suomalaisissa kansakouluissa tytöt ja pojat kävivät koulua samalla luokalla ja opiskelivat liikuntaa ja käsitöitä lukuun ottamatta saman sisällön. Kattomaalauksen medaljongit Koivusta ja tähdestä sekä Tähtisilmä -sadusta heijastavat tätä. Toisaalta aivan kuin sadussa, jossa vanhempi veli on aloitteellisempi ja lohduttaa ja tukee siskoaan ja jopa kantaa häntä, kun hän ei enää jaksa, kansallisromanttinen lapsikuva tai käsitys sukupuolirooleista ei ollut nykyisenkaltainen, vaan noudatti ajatusta miesten johtajuudesta.¹³ Vaikka Topelius itse oli ruotsinkielinen, on tähän satuun sisällytetty, myös kielellinen ylpeys. Sisarusten vihdoin saapuessa suomenkieliselle seudulle veli on riemuissaan, sillä ihmiset puhuvat heidän äitinsä ja isänsä kieltä. Vaikka satu sijoittuu historiaan, on selvää, että sen merkitys on muiden Topeliuksen satujen tavoin ensisijaisesti opettavainen. Sadussa veli muistuttaa siskoaan virrestä *Ystävä sä lapsien*, vaikka tuota virttä ei isonvihan aikaan 1700-luvun alussa ollut vielä olemassa.¹⁴

Lintuin keräjät

Tässä Elias Lönnrotin Kantelettareeseen kerätyssä runossa köyhä mies on kylvänyt pellon, mutta linnut tulevat ja syövät jyviä. Viimeisiä jyviä on viemässä pajulintu, jonka muut linnut ottavat kiinni ja kurjen toimiessa tuomarina aletaan käydä käräjiä. Pajulintua syytetään varkaudesta, mutta toinen lintu, pääskynen lausuu syytöksen kurkea vastaan, ja osoittaa, että Kurki itse myös varastaa. Pääskynen sen sijaan sanoo, että hän ei varasta, vaan on vain laulullaan ihmisten ilona.

Lintujen käräjät tai oikeastaan Kantelettaressa varsinaisesti Lintuin keräjät on toinen tarina, jossa päähenkilöinä ovat eläimet, ja se on myös medaljongeista ainut, jossa ei esiinny ihmishahmoja lainkaan. Maalauksessa on ehkä myös haettu monelle tuttua kansakouluun liitettyä kuvaa kukosta, joka pitelee varpaillaan karttakeppiä. Kertomus löytyy Kantelettaresta, joka oli myös Elias Lönnrotin kokoama teos. Kertomuksen keskeisyydestä maalauksessa tekee huvittavan se, että koulussa tapahtui oppilaiden tekemiä varkauksia ja näpistyksiä. Tarinan opetus ei siis selvästi ollut mennyt oppilaille perille.¹⁵ Toisaalta lintujen johtajana oleva kurki osoitetaan tekopyhäksi pääskynen toimesta. Satu on myös siis opettanut, että vallanpitäjät eivät ole täydellisiä ja heidät

¹² 1 Moos 45:1–3 vuoden 1776 Raamatunkäännöksessä

¹³ Jalava 2011, 82, Koski 2011, 166

¹⁴ Väinölä 2008, 503–504

¹⁵ Jyväskylän kansakoulun johtokunnan pöytäkirjat 1922–1932

pystyy nöyryyttämään paljastamalla heidän tekopyhyytensä kaikille julkisesti. Tällä tavalla runo jopa muistuttaa Kalevalan viidennettäkymmenennettä runoa, jossa Kristus lapsi paljastaa Väinämöisen tekopyhyiden, minkä takia Väinämöinen joutuu poistumaan. Lapsien on varmasti tarkoitettu inspiroituvan pääskyselästä, joka omien sanojensa mukaan ei varasta ja on ”ristikansan” riemuna ja saattelee suven sanoman. Ei liene myöskään sattumaa, että usein saduissa ja kansanperinteessä pahoina lintuina kuvatut varislinnut on maalauksessa asetettu kurjen kanssa samalle puolelle ja pajulintua vastaan.

Kalevala

Kalevala on Elias Lönnrotin kokoama Suomen kansalliseepos. Medaljongissa ei välttämättä ole tarkoitus olla kuvausta jostain tietystä Kalevalan runosta, mutta se muistuttaa kovin Kalevalan Neljättäkymmenennettä runoa, jossa Väinämöinen ohjaa venettä, joka joutuu kosketuksiin suuren Hauen kanssa ja juuttuu. Väinämöinen ohjaa veneen rantaan ja surmaa hauen, jonka leukaluusta hän tekee kanteleen, jota hän sitten runossa neljäkymmentäyksi soittaa. Tämä tilanne syntyy aikaisemman, runon numero 39 tapahtumista, jossa Väinämöinen ja Ilmarinen päättävät lähteä Pohjolaan ryöstämään Sampo.

Kalevala-medaljonki on ehkä jokseenkin vaikeasti tunnistettava, mutta medaljonki kuvaa tilannetta, joka sopii hyvin Kalevalan neljänteenkymmenenteen runoon.¹⁶ Medaljongin aihe ei aukea helposti nykypäivän katsojalle, sillä Kalevalaa ei varsinaisesti käydä läpi koulussa minkä takia se on monelle vieras. Tällöin saattaa herätä kysymys, miksi kristillispohjaisten satujen kylkeen on laitettu Kalevalaa. Toisaalta on tärkeää huomata, että suomalaisissa kansakouluissa Kalevalaa käsiteltiin Topeliaanisen linssin läpi, sillä Kalevala lyhennettynä käsitellään Topeliuksen maamme kirjassa, joka oli tuohon aikaan yleisesti käytetty oppikirja. Vaikka Kalevala ei varsinaisesti ole kristillinen tai kristillisiä arvoja välittävä teos kelpasi se mukaan niin Topeliuksen maamme kirjaan kuin

¹⁶ Martio 2006, 56–57

yleisesti muodostuvaan suomalaiseen identiteettiin, joka oli tuolloin selvästi kristillinen. Topeliaanisessa tulkintatavassa Kalevalan myyttiset hahmot eivät olleet pakanajumalia, vaan esikristillisen ajan sankareita, joihin myös kristillinen suomalainen pystyi samaistumaan.¹⁷ Kalevalasta saatiin oikein hyvin luterilaisiin kristillisiin arvoihin soveltuva kirja tulkitsemalla Kalevalan viimeinen laulu siten, että sankari Väinämöinenkin todetaan rajalliseksi ihmiseksi, joka ei kykene oikeasti valitsemaan oikein. Tällä ja muilla samanlaisilla tulkinnoilla Kalevalasta saadaan moraalinen opetusteos.¹⁸ Kalevala on toki jo itsessään 1800-luvun isänmaallisen kristillisyyden tuote, eikä vain

ilmestymisajankohdansa takia, vaan Lönnrotin editointityön takia. Kalevalan viimeinen runo, jossa Kristus-lapsi asettaa Väinämöisen naurunalaiseksi on Lönnrotin muokkaama ja oikeastaan Kantelettaresta löytyvän Neitsyt Maarian virren ja alkuperäisen Väinämöisen poistumisesta kertovan runon yhdistelmä.¹⁹

Tähtisilmä

Topeliuksen Lukemisia lapsille -kokoelmassa julkaistu satu kertoo saamelastaistytöstä, joka jää yksin talviyössä, kun susilauma hyökkää heidän kimppuunsa ja hän putoaa reen kyydistä. Susilauma piirittää avutonta lasta, mutta hän pelastuu kuin ihmeen kautta. Suomalainen uudisasukas löytää hänet ja ottaa hänet lapsekseen. Lapsi kastetaan Elisabetiksi, mutta kirkkaiden silmien mukaan hän saa lempinimen Tähtisilmä. Hän kasvaa muiden lasten rinnalla, mutta perheen äiti on taikauskoinen ja uskoo, että ”kaikki lappalaiset ovat noitia”. Tähtisilmällä on ihmeellisiä kykyjä, hän esimerkiksi näkee asioita, vaikka ei ole paikalla läsnä. Isännän ollessa poissa kotoa perheen emäntä ensin laittaa Tähtisilmän silmät siteellä peitettynä kellariin, ja kun

¹⁷ Mikkola 2008, 185

¹⁸ Mikkola 2008, 186–188

¹⁹ Pottonen 2008, 490–493

lapsi yhä näkee asioita, suostuu hän naapurin Murran ehdotukseen viedä lapsi tunturille, josta hänet löydettiin. Isäntä tulee lopulta kotiin ja emäntä katu tekojaan, mutta Tähtisilmää ei enää löydetä.

Viides ja viimeinen medaljonki vasemmalta kuvaa kohtausta Topeliuksen Tähtisilmä-sadusta. Jokseenkin mielenkiintoista on, että satu, jossa päähenkilöt ovat saamelaisia on saanut paikan koulun kattomaalauksessa. Suhtautuminen saamelaisiin oli niin Topeliuksen aikaan kuin koulun rakentamisen aikaan erilainen kuin nykyään. Suhtautuminen saamelaisiin onkin sadussa suorastaan yllättävän moderni, sillä lukijan on tarkoitus pitää Tähtisilmän ottoäidin pelkoja lappalaisten kyvyistä loitsia hölmöinä.²⁰ Tässä sadussa on varsinkin nykylukijalle merkillistä sen kovin surullinen loppu. Hyvään

loppuun tottunut lukija jää ihmettelemään Topeliuksen tarjoamaa nykylukijalle ehkä kryptistä loppupuhetta. Tähtisilmä-satu on siitä erityinen maalauksissa kuvatuista tarinoista, että sen päähenkilö on tyttölapsi. Sadussa on vahva uskonnollinen teema ja se on kaikista medaljongeista kuvatuista tarinoista selvästi kaikkein kristillisin. Sadussa tuodaan hyvin eksplisiittisesti esille Jumalan siunaus ja se, että siunauksen voi menettää. Sadun loppu on kryptinen, mutta avautui varmasti aikalaiselle. Topelius ammentaa suoraan Raamatusta, asia tehdään lukijalle mahdollisimman selväksi. Topelius vetää suoran yhteyden Tähtisilmän ja Kristuksen välille.

Voidaan sanoa, että koulun kattomaalaus ja maalauksen aiheet kuvastavat hyvin Cygnaeuslais-Topeliaanista käsitystä siitä, mitä kasvatus ja koulun tehtävä on. Topeliuksen maailmankuvaan kuului vahvasti ajatus siitä, että Jumalan kaitselmus ohjasi historiaa ja samalla myös Suomen kansaa.²¹ Maalauksessa olevassa kahdessa Topeliuksen molemmissa saduissa on

²⁰ Widhe 2020, 303

²¹ Mikkola 2008, 172–173

sisäänrakennettu katekismuslaisia piirteitä. Usko ja Jumalan käskyjen seuraaminen on hänen saduissaan vahvasti läsnä. Neljäs käsky, kunnioita isääsi ja äitiäsi nähtiin niin Topeliuksen aikana kuin 1900-luvullakin äärimmäisen tärkeänä käskynä koulun uskonnonopetuksessa kuin myös kirkon lapsityössä. Neljäs käsky ei ainoastaan sisällä omia vanhempia, vaan kaikki olemassa olevat auktoriteetit ja instituutiot. Varsinkin Luterilaisen opetuksen mukaan neljäs käsky laskee kristillisen yhteiskuntakäsityksen perustuksen.²² Kansallisromantiikka lisäsi muiden instituutioiden rinnalle oman kansakunnan. Neljänteen käskyyn liittyy Raamatun mukaan siunaus ja tämä siunaus toteutui, mikäli yksilö, tässä tapauksessa nuori, sisäisti käskyn merkityksen ja pyrki elämään sen mukaan. Topeliuksen lapsihahmot eivät kapinoi, vaan he tottelevat kiltisti vanhempiaan silloinkin, kun vanhemmat tekevät väärin. Kuitenkin, kun Koivu ja tähti -sadussa lapset karkaavat kasvattiperheen luota Venäjältä satu on selvää, että he eivät lähde itsekkäistä syistä, vaan Jumala kutsuu heitä palaamaan omaan kotimaahansa. Tällä tavoin Topelius linkittää kansakunnan palvelemisen Raamatun sanoihin ”enempi tulee kuulla Jumalaa kuin ihmisiä”²³.

Kattomaalauksissa kuvatuista saduista välittyy myös romantiikan ajan lapsikäsitteeseen kuuluva tuntemisen korostaminen ja myös Topeliuksen lapsikuvaan kuului, että lapsi tunsivat asiat eri tavalla kuin aikuinen.²⁴ Koivu ja tähti sekä Tähtisilmä-saduissa lapset kokevat tapahtumat ja ne nähdään lapsen silmin. Romantiikan ajan lapsi oli toisaalta tietyllä tavalla rousseaulainen alkuihminen, jonka viattomuus oli vielä säilynyt.²⁵ Topelius sovelsi tätä ajatusta muunnettuna, sillä hän pitäytyi luterilaisessa opissa, että kaikissa ihmisissä on perisynti, joskin Raamatun tavoin hän nosti lapset uskon esikuviksi. Medaljonkien lapsikäsitteestä välittyy myös ajatus, että aikuisilla oli auktoriteetti, mutta lapsi ei ollut orja tai esine, jolle voitiin tehdä mitä vain, vaan aikuisilla oli vastuu toimia oikein.

Kun näitä arvoja ja ajatuksia aletaan soveltamaan kansakoulun kautta, saadaan vahva perusta isänmaalliselle kansakoulujärjestelmälle.²⁶ Jyväskylässä kansallisromanttista ihmiskäsitystä ja maailmankuvaa on myös noudatettu. Martti Korpilahti toimi Cygnaeuksen koulun ensimmäisenä johtajaopettajana²⁷. Hän oli ajalleen tyypillinen opettaja. Kuri oli varsinkin hänen aikanaan kova ja tottelevaisuus sekä pienetkin ja 2020-luvun ihmisestä julmaltakin tuntuvat kurinpitovälikädet olivat

²² Esimerkiksi Lutherin iso katekismus, neljännen käskyn selitys.

²³ Apostolien teot 5:29 vuoden 1776 Raamatunkäännöksen sanamuodossa,

²⁴ Lappalainen 2018, 25

²⁵ Lappalainen 2018, 28

²⁶ Mikkola, 2009 210–212

²⁷ Martio 2006, 61

tuolloin ja myöhemminkin normi.²⁸ Maalaukseen valitut aiheet eivät ole summamutikassa valittuja, vaan heijastavat ajan koulujärjestelmää. Mikäli maalaukset olisi tehty ainoastaan lasten iloksi olisi maalaukseen voinut valita monta erilaista aihetta aina poika- ja tyttökirjallisuuden suurista hahmoista dinosauruksiin²⁹ ja historiallisiin seikkailijoihin. Sen sijaan aiheeksi valittiin aivan toisenlaisia teemoja. Maalauksilla haettiin siis selvästi kulttuurista jatkumoa ja kansallisen identiteetin rakentamista. Jos maalaus tehtäisiin tänään tai jos maalaus olisi tehty esimerkiksi ruotsinkieliselle koululle, saattaisi koulun katto näyttää kovin erilaiselta.

Toisaalta voidaan perustellusti sanoa, että taideteokset eivät niinkään kuvaa enää valmistumisajankohtansa yhteiskuntaa vaan sitä, mitä sen ajan Suomi piti esikuvinaan ja juurinaan. Maamme kirjaa käytettiin toki edelleen koulujen oppikirjoina, mutta Cygnaeuksen ja Topeliuksen kristillisyys oli jo jonkin verran muuttunut ja kirjallisuudessa ja kulttuurielämässä oli ilmennyt monta uutta virtausta kansallisromantiikan jälkeen. Voidaan sanoa olevan jopa hämmentävää, että kaikki medaljonkien aiheet kettua ja kalastajaa lukuun ottamatta ovat romantiikan ajan tuotteita, eikä mukaan ole mahtunut taiteellisia kuvauksia esimerkiksi myöhemmästä realismin ajan kirjallisuudesta. Ehkä näiden ei samalla tavalla nähty olevan hyödyllisiä kasvatuksen kannalta. Maallistuminen oli saanut 1900-luvun alussa jalansijaa nuoressa sivistyneistössä.³⁰ Luterilainen yhtenäiskulttuuri oli alkanut murtumaan myös virallisella tasolla. Myös vanha ihmis- ja koulutuskäsitys olivat murtuneet ja muuttuneet.³¹ Eduskunnassa käytiin vilkasta keskustelua uskonnonopetuksesta 1920-luvulla ja myöhemminkin sekä koulun ja uskonnonopetuksen suhteesta, vaikka radikaalin työväenliikkeen murskaaminen sisällissodassa oli suitsinut uskontokritiikkiä jonkin verran. Uskonnonvapauslaki oli tullut voimaan ja Jyväskylän kaupungin kansakoulujen johtokunta vaikutti suhtautuvan melko suojeasti luterilaisesta opista poikkeavaan uskonnollisuuteen. Heidän pöytäkirjassaan on kouluhallituksen ohjeiden perusteella tehty päätös, jonka perusteella adventistit vapautettiin koulunkäynnistä lauantaisin. Cygnaeuksen koulun tilat saivat käyttöönsä myös Ruusu-risti yhdistys.³² Ilmeisesti he kokoontuivat muun muassa Cygnaeuksen koulun tiloissa ennen Pekka Ervast -temppelin valmistumista vuonna 1928. Topeliuksen visioima kansalaisuus oli jokseenkin muuttunut Suomen siirryttyä edustukselliseen demokratiaan. Moderninlaista demokratiakasvatusta on maalauksista kuitenkin täysin turha etsiä.

²⁸ Martio 2006, 62

²⁹ Koulusta käytiin elokuvissa maaliskuussa 1926 katsomassa Arthur Conan Doylen *Kadonnut maailma* Cygnaeuksen koulun päiväkirjat Ab:1-Ab:6

³⁰ Nikander 2011, 153–154

³¹ Koski 2011, 173–175

³² Jyväskylän kansakoulun johtokunnan pöytäkirjat 1922–1932, Ruusuristiläisyys on okkultistinen mystiikkaan perustuva liike.

Täytyy kuitenkin huomioda, että kulttuuriset muutokset eivät olleet nopeita, vaan ne etenivät hiljalleen. Vielä 20-luvulla suomalaisten lasten kasvatukseen ja siitä tehtyihin päätöksiin osallistui ihmisiä, jotka olivat tavanneet Uno Cygnaeuksen.³³

Ihanteet ovat muutenkin aina olleet vain ihanteita. Käytännön elämä ja käytännön elämän toimintatavat ja arvot ovat olleet vähintään epätäydellinen versio ihanteista. Maalauksien välittämien arvojen ristiriidassa on aivan selkeästi jo aiemmin mainittu oppilaiden harjoittama varastelu kuin myös tulkinnanvaraisesti koulun johtaja Korpilahden harjoittama fyysinen rankaiseminen, jonka voitaisiin nähdä olevan ristiriidassa Tähtisilmä-sadun sanoman kanssa.³⁴ Cygnaeuksen koulu ei joka tapauksessa ole ollut aivan tavallinen koulu jo siitäkin syystä, että seminaarin harjoittelijat ovat harjoitelleet koululla toistuvasti.³⁵

Kansakoulujen taiteessa saattoi 1900-luvun alkupuolella esiintyä esimerkiksi suoria lainauksia Raamatusta tai esimerkiksi kymmenen käskyä kokonaisuudessaan. Cygnaeuksen ja Topeliuksen käsitys siitä, että Jumala oli kaiken yläpuolella ja monet sinänsä hyvät asiat kuten kansakunta olivat Jumalan lahjoja.³⁶ 1900-luvulle tultaessa oli yhä yleisempää, että yksilö itse, sosioekonominen luokka tai kansallisuus nousivat jo selvästi Jumalan ohitse. Jumalaa tai vanhan testamentin profetioita ei enää tarvittu kansallisaatteen luomiseksi, vaan 1920-luvulla esimerkiksi erinäiset rotuteoriat olivat nousseet kansakuntaa määrittäväksi tekijäksi. Ajan suomenmieliset kannattivat yksi kieli yksi mieli -ajattelua. Suomen itsenäisyyden alkuaikojen isänmaallisuus oli omalla tavallaan tehnyt pesäeron aiempaan kansallisromantiikkaan. Tämän takia voidaan jopa sanoa, että koulun taiteen uskonto ja maailmankuva on kansallisromanttinen nationalismi, ei niinkään kristinusko.³⁷ Erityisesti kettu ja kalastaja sadun sekä Kalevalan voidaan nähdä myös olevin ristiriidassa Topeliaanisen kristillisyyden kanssa. Varsinkin Kalevalaa on myös käytetty nationalistisena urhoteoksena, jossa mahti, pelottomuus ja tahto vievät voittoon.³⁸ Topelius kuitenkin eli suurten nälkävuosien ajan, ja ehkä osittain sen takia puute, kurjuus ja yhden tai molempien vanhempien menetys ovat toistuvia aiheita monessa hänen sadussaan, niin myös koulun kattomaalaukseen valituissa saduissa. Olot olivat Suomessa parantuneet, mutta ensimmäisen maailmansodan vaikeiden vuosien ja sisällissodan jälkimainingeissa nälkä ja kuolema eivät olleet etäisiä asioita. Sellaisia ne saattavat kuitenkin olla nykyiselle satuja lukevalle nuorelle.

³³ Härkönen 2008, 25

³⁴ Sironen 2003, 128

³⁵ Jyväskylän kansakoulun johtokunnan pöytäkirjat 1922–1932

³⁶ Vertaa Matt 6:33

³⁷ Mikkola, 2009 222–223

³⁸ Karkama 2008, 128–129

Medaljongeissa kuvatut tarinat ovat varmasti olleet koulun oppilaille tuttuja jo entuudestaan. Viidestä tarinasta kolme on luettu osana opetusta, sillä ne löytyvät kansakoulun ala- ja yläluokille tarkoitetuista lukukirjoista, jotka olivat Cygnaeuksen koululla opetuskäytössä. Topeliuksen sadut ovat sen sijaan löytyneet esimerkiksi koulun kirjastossa löytyvistä lukemisia lapsille kirjoista.³⁹ On mahdollista, että maalauksen aiheet on valittu juuri kirjallisuuden pohjalta. Tarinat olivat oppilaille tuttuja ja heidän käyttämänsä oppikirjat rakensivat hagiografioita 1800-luvun suomalaisen kansallisromantiikan suurmiehistä, Cygnaeuksesta, Runebergista, Topeliuksesta, Lönnrotista ja muista. Koulukirjoissa keskitytään juuri suurmiehien lapsuuteen ja heidät tehdään kansakoululaislapselle samaistuttavaksi. Oppilaan oli tuli nähdä, että myös hän voisi ponnistaa ja saavuttaa suuria omassa elämässään.

Harvassa koulussa oli tuohon aikaan varsinaista taidetta, mutta kouluille tarkoitettua taidetta löytyi kouluissa käytetyistä opetustauluista, sekä oppikirjoista. Ajan kansakouluun kuului, että historia, maantieto ja luonnonhistoria kuuluivat aihekokonaisuutena yhteen ja että yleisesti kansakouluopetuksessa tuli lähteä läheisistä oppilaille tutuista aiheista, omasta paikkakunnasta. Sen jälkeen siirrytään isänmaahan ja maailmalle. Tällainen ajattelu näkyi myös opetustauluissa.⁴⁰ Ainakin Kettu ja kalastaja sadusta on ollut olemassa opetustauluja, ja kouluissa on mahdollisesti yhdistetty kirjallisuuden, arvojen, oman maan sekä biologian oppimista, että kettua on eläimenä tarkasteltu osittain sadun ja juuri satua esittävien opetustaulujen avulla. Cygnaeuksen koulun kattomaalauksessa kasvikoristeet ovat saaneet suuren paikan maalauksessa. Kaikki sadut ja tarinat ovat myös maanläheisiä ja sijoittuvat maaseudulle. Ehkä tämä on osaltaan heijastusta ajan puutarhakaupunki ihanteesta ja huolesta ihmisten vieraantumisesta luonnosta sekä maankäyttöön perustuvasta elämästä. Tämä sivistyneistön piirissä ollut pelko niin luonnosta vieraantumisesta kuin vanhan kansanperinteen katoamisesta on keskeinen osa monen Euroopan maan kulttuurielämää 1800-luvulta 1900-luvun alkuun ja näkyy niin Topeliuksen kuin Lönnrotinkin tuotannossa. Cygnaeuksenkin koululla oli oma kesäsiirtola Petäjävedellä Huttulan kylässä, jossa oppilaat kasvattivat vihanneksia kesäisin. Samoin koululla oli myös Jyväskylässä kasvitarha Mattilan tilan pelloilla.⁴¹

Vaikka kattomaalaukseen valitut sadut ja tarinat ovat kaikki suomalaisia, on niistä löydettävissä samoja elementtejä kuin manner Euroopasta ja muualta maailmasta tavatuilla saduilla. Yksikään saduista ei syntynyt tyhjiössä. Tästä hyvänä esimerkkinä on saduista ainoa aito kansansatu eli Kettu

³⁹ Cygnaeuksen koulun Kirjastoluettelot 1925–1934

⁴⁰ Härkönen 2008, 21

⁴¹ Jyväskylän kansakoulun johtokunnan arkisto, Koulujen toimintakertomukset 1912–1942

ja kalastaja, joka tunnetaan samana perussatuna ympäri maailman.⁴² Eläinsatujen avulla saatettiin käsitellä vaikeita aiheita, joita ei koettu luontevaksi käsitellä ihmishahmojen avulla. Ne levisivät kirkon ja muun kasvattavan opetuksen välityksellä ympäri Euroopan.⁴³ Esimerkkinä tästä on koulun kirjastossa olleessa *Suomen kansan eläinsatuja* -kirjassa ollut satu jäniksestä, joka päättää alakuloisena päättää päivänsä hukuttautumalla jokeen, sillä kukaan ei pelkää häntä. Jänis lopulta huomaakin, että asiat eivät olleet aivan niin kuin hän oli luullut, sillä koppakuoriainen säikähti häntä ja sukelsi jokeen piiloon. Topeliuksen sadut ovat luonnollisesti hänen itsensä sepittämiä, mutta niiden pohjana ovat hänen tuntemansa eurooppalaiset sadut sekä tietysti Raamatun kertomukset. Siksi esimerkiksi Tähtisilmä -sadussa esiintyy yleiseurooppalainen satutarinoiden paha naishahmo ja hyvä isä, joka on kuitenkin jossain kaukana ja tästä syystä kykenemätön auttamaan sadun nuorta päähenkilöä.⁴⁴ Nykylukijalle sadusta saattaa tulla etäisesti mieleen Tuhkimo eikä tämä ole sattumaa, sillä Topeliuksen sadut ovat selvästi kansansatujen henkisiä, vaikka ne ovatkin hänen kynästään lähtöisin eivätkä lainkaan oikeita kansansatuja. Topelius kyllä hyödynsi kernaasti ulkomaisia vaikutteita.⁴⁵ Kalevalan ja Kantelettaren suhteen on kyse Elias Lönnrotin keräämästä ja muokkaamasta suullisesta perinteestä, joten ne eivät varsinaisesti ole puhtaita kansanperinteen kertomuksia, vaan heijastavat omaa aikaansa ja ajan arvoja sekä yhteiskuntaa. Lönnrot teki paljon lopputulokseen vaikuttaneita valintoja suosiessaan tiettyjä versioita yksittäisistä Kalevalan lauluista toisten versioiden kustannuksella.⁴⁶ Jälleen kerran voidaan todeta, että maalauksissa esitetyt sadut eivät ole syntyneet eikä niitä ole valittu kattomaalaukseen arvotyhjiössä.

Voidaan siis todeta, että Cygnaeuksen koulun kattomaalausta tarkastellessa saamme tietää suomalaisen kansakoulun sekä suomalaisen yhteiskunnan kulttuurihistoriasta. Maalaukset on tehty tarkoituksella heijastamaan osittain oman aikansa, mutta vielä enemmän kansakoulujärjestelmän takana olevan ideologian ajatuksia ja maailmankuvaa. Voidaan hyvin sanoa, että maalaukset eivät varsinaisesti enää edustaneet aikansa yhteiskuntaa valmistuessaan, tai ainakin niiden sanoma vanheni muutaman vuosikymmenen aikana radikaalisti. Maalaukset ja niiden sanoma heijastavat toisaalta ajatuksia, jotka ovat nykykoululaisillekin ajankohtaisia asioita. Maalauksen medaljonkien aiheet sopivat sopuisasti yhteen, kyse ei ole satunnaisesta kollaasista eri tyylejä ja aiheita, vaan kokonaisuudesta.

⁴² Apo 1997, 69

⁴³ Apo 1997, 69–70

⁴⁴ Lappalainen 2018, 26–28

⁴⁵ Laitinen 1997, 186

⁴⁶ Laitinen 1997, 178

Historiakuva, kulttuuri, identiteetti, uskonto ja erilaiset perinteet sekä samalla uuden rakentaminen ovat edelleen kovin ajankohtaisia aiheita. Tulee myös ottaa huomioon, että kansakoulujärjestelmän takana olevat ihanteet olivat aina vain ihanteita, eikä niistä voi vetää suoria johtopäätöksiä yksittäisten ihmisten tai yksittäisten koulujen kulttuurista tai vallitsevasta maailmankuvasta. Cygnaeuksen koulun, kuten myöskään sen taiteen tai siellä vallinneiden arvojen ei myöskään voida suoraan nähdä olevan esimerkki siitä, millainen tavallinen suomalainen kansakoulu tuohon aikaan oli. Oman ongelmansa kattomaalauksen merkityksen tulkinnalle aiheuttaa se, että ei ole varmasti tiedossa, kuka aiheet on valinnut ja kuka on tarkkaan ottaen suorittanut varsinaisten medaljonkien maalaamisen ja miten mahdollinen työnjako taiteilijoiden välillä on mennyt.

Alkuperäislähteet

Kansakoulun johtokunta, Jyväskylä Ca Pöytäkirjat 1922–1932; Jyväskylän kaupunginarkisto

Kansakoulun johtokunta, Jyväskylä Dh Kansakoulujen toimintakertomukset 1912–1942; Jyväskylän kaupunginarkisto

Cygnaeuksen kansakoulu Ab Päiväkirjat, kaikki luokat, 1925–1926; Jyväskylän kaupunginarkisto

Cygnaeuksen kansakoulu Bf Kirjastoluettelot 1925–1934; Jyväskylän kaupunginarkisto

Keskisuomalainen, 13.10.1925
<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1423401?page=1> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot Viitattu:24.04.2025

Cygnaeuksen koulun rakennusinventointilomakkeella vuodelta 1983 (Liite 1)

Kirjallisuus

Apo, Satu. (1997). ”Kansanrunous” Teoksessa: Laitinen, K., Apo, S., Herranen, G., Apo, S., & Herranen, G. (1997). Suomen kirjallisuuden historia (4. uus. p.). Otava.

Arola, Pauli. Tavoitteena kunnon kansalainen: Koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917–1924. Diss. Helsingin yliopisto, 2003.

Campbell, J. F. (1890). *Popular tales of the West Highlands* (Vol. 1). Paisley: A. Gardner.
<https://archive.org/details/populartalesofwe01campuoft/page/286/mode/2up> Viitattu: 05.05.2025

Härkönen, T., Akateeminen kirjakauppa, & Kustannusosakeyhtiö Otava. (2008). *Kuvakasvatus kansakoulussa 1800–1900 -lukujen vaihteessa: Kansakoulujen piiritarkastajien ja ylimpien kouluviranomaisten toimet tarkoituksenmukaisten kuvataulujen saamiseksi maaseudun kansakouluihin.*

Jalava, Marja (2011). ”Kansanopetuksen suuri murros ja 1860-luvun väittely kansakoulusta” Teoksessa: Heikkinen, A., Leino-Kaukiainen, P., Heikkinen, A., Leino-Kaukiainen, P., Jalava, M., Tuomaala, S., . . . Salmi-Nikander, K. (2011). *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Karkama, Pertti (2008) ”Kalevala ja kansallisuusaate” Teoksessa: Piela, U., Knuuttila, S., & Laaksonen, P. (2008). *Kalevalan kulttuurihistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koski, Leena (2011) ”Sivistystyön ihmiskäsitys: Villi-ihmisestä aikuiseksi yksilöksi” Teoksessa: Heikkinen, A., Leino-Kaukiainen, P., Heikkinen, A., Leino-Kaukiainen, P., Jalava, M., Tuomaala, S., . . . Salmi-Nikander, K. (2011). *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laitinen, K., Apo, S., Herranen, G., Apo, S., & Herranen, G. (1997). Suomen kirjallisuuden historia (4. uus. p.). Otava.

Lappalainen, P. (2018). Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius. Childhood, literature and science: fragile subjects.

Martio, P. (2006). Cygnaeuksen koulun historia. [Jyväskylän kaupunki].

Mikkola, Kati (2006). ”Suomen kehkeytyminen omaksi itsekseen” Teoksessa: Ollitervo, S., Immonen, K., Apo, S., Ollitervo, S., Immonen, K., Apo, S., & Kotkavirta, J. (2006). *Herder, Suomi, Eurooppa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mikkola, Kati (2008). ”Maamme kirja Kalevalan tulkitsijana” Teoksessa: Piela, U., Knuuttila, S., & Laaksonen, P. (2008). *Kalevalan kulttuurihistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mikkola, Kati (2009). ”Uskonto, isänmaa, isänmaausko” Teoksessa: Fingerroos, O., Taira, T., & Opas, M. (2009). *Uskonnon paikka* (2. p.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nikander, Esko. (2011) ”Kirkollisen ja maallisen kouluhallinnon eroaminen” Teoksessa: Heikkinen, A., Leino-Kaukiainen, P., Heikkinen, A., Leino-Kaukiainen, P., Jalava, M., Tuomaala, S., . . .

Salmi-Nikander, K. (2011). *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sironen, Raija. (2003) ”Koulu erämaahan” Teoksessa: Lipas, P., Kärki, A., & Nisulan asukasyhdistys. (2003). Vuosisata Harjun takana: Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa. Nisulan asukasyhdistys.

Tommila, P. (1972). Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965: 1. Jyväskylän kaupunki.

Väinölä, T. (2008). *Virsikirjamme virret*. Kirjapaja.

Widhe, O. (2020). Voicing the Subaltern? The Sámi Child Enters Zacharias Topelius's Mid-nineteenth-Century Fairy Tales. *The Lion and the Unicorn*, 44(3), 302–316.

Sadut

Härkönen, I., & Flodin-Rissanen, H. (1917). *Suomen kansan eläinsatuja* (2. p.). Valistus.

Pottonen, R. (2008). *Kalevala suomeksi*. Books on Demand.

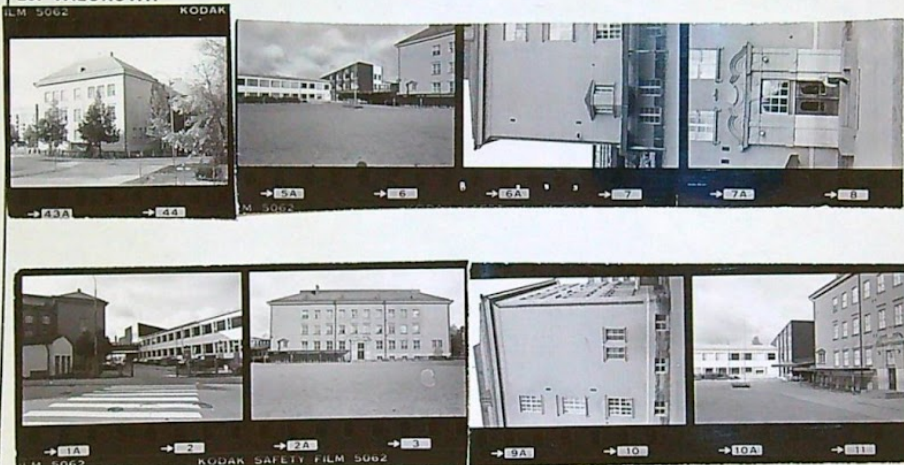
SUOMEN RAKENNUSKULTTUURIN YLEISLUETTELO				MUSEOVIRASTO	
KOHDEINVENTOINTILOMAKE					
1. Lääni	Keski-Suomi		3. Kohde	77	
2. Kunta	Jyväskylä		Cygnaeuksen koulu		
4. Kylä/Rekisterinumero	5. Kaup.osa/Kortteli/Talo		6. Kohdetyyppi		
	6-100				
7. Peruskartta/Koordin.	8. Osoite		9. Omistaja ja omistajan osoite		
3212 05/x=6904 y=434	Voionmaankatu 18		Jyväskylän kaupunki Vapaudenkatu 32		
10. RAKENNUKSEN KUVAUS					
Rakennus n:o					
Nyk. käyttö	koulurakennus				
Alkup. käyttö	koulurakennus				
Rak. aika	1925				
Suunnittelija	Toivo ja Jussi Paatela				
Kerrosluvu	(1) + 3 + (1)				
Perusta	harmaakivi				
Runko	tiili, välipölybetoni				
Kattomuoto	auma				
Kate	pelti (kattotähti 1925 - aik. tili)				
Vuoraus	rappaus sileäksi				
Ulkovärit	vaaleanruskea, valk. ik. puitteet, punainen katto, ikkunakiveykset vihreät				
Kunto	hyvä				
Erityispiirteet	Pienet kuusiruutuiset kattoikkunat, rakennuksessa muuten 16-ruutuiset ikkunat, paitsi kellarikerroksessa 4- ja 6-ruutuiset. Pihavilla pieni erkkeri, jossa 6-ruutuisen ikkuna, rakennuksen julkisivuissa renessanssityylisiä kiveyskoristeita ja profilbituja listoja, ikkunoiden yläpuolella puolikaaret ja seinäpintaa koristeltu ruu-				
11. RAKENNUSHISTORIA					
Vuodesta 1912 kunnallinen kansakoulu toimi Puistokadulla, kunnes Jyväskylän toinen kansakoulu rakennettiin Mäki-Matin kaupunginosaan 1925 arkkitehtien Toivo ja Jussi Paatelan suunnittelemana. Rakennuksen massoitteluun on vaikuttanut 1920-luvun klassismin rakennustyyli, mutta koristelu sen sijaan on uusrenessanssivaikutteista. Cygnaeuksen kansakoulu on toiminut kouluna näihin päiviin asti. Sota-aikana se oli tilapäisesti sotasairaala. 1947 Cygnaeuksen koululla aloitti toimintansa kunnallinen keskikoulu ja vuonna 1961 kansalaiskoulu uudessa betonirakenteisessa siipirakennuksessa, joka on tyyli- ja liitetty vanhaan rakennukseen puukatosella. Rakennuksessa toimii nykyään ala-aste sekä uudemmassa osassa (1961) Syrjälän yläaste. Koko koulukokous saneerattiin 1985, vanhaan osaan ja uuteen osaan uudet värit ks. liite. Siipirakennuksen katto- ja seinämaalauksia, kappaleista - aihelma vuodelta 1925 Raja-akassa piirrettyä ja portaita toteutettiin Urho Lehtisen kattomaalauksena. Koulun rakennusurakoitsijana toimivat A. Louhe ja J. E. Nieminen, Vastavaraa maalarina A. V. Louhe, työnjohtajana nim. H. Varpainen ja E. Tahminen. Työnvalvojana L. Nyland ja A. Purniainen. Rakennustyöt aloitettiin 15.10.1923 (JyV. Rkm-yhd. vuosikertomus 1924)					
12. LÄHIYMPÄRISTÖ					
Kohde sijaitsee Voionmaankadun varrella kulmatontilla. Ympäristö on uudisrakentamisen myötä muuttunut pientalovaltaisesta kerrostalovaltaiseksi.					
13. SÄILYMISEDELLYTYKSET (uhkatekijät, kaavallinen tms. tilanne, päätökset)					
22.1.1965 hyväksytyssä asemakaavassa rakennus sijaitsee opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueella rakennusalueella.					
14. LUETTELOINTIPERUSTE					
Kohteella on merkitystä Jyväskylän koulu- ja sivistyshistorian dokumenttina. Lisäksi rakennus edustaa 1920-luvun klassis- melle ominaista rakennustyyliä Mäki-Matin kaupunginosassa koulu on lisäksi ollut kaupunkikuvallisesti merkittävä rakennus.				15. Rakennus- historiallinen	☒
				16. Historiallinen	☒
				17. Maisemallinen	☒

18. OTE PERUSKARTASTA
TAI ASEMAPIIRROS

19. POHJAPIIRROS TAI TIETOJA
SISÄTILOISTA

20. VALOKUVAT

21. LÄHTEET (kirjallisuus, piirustukset, asiakirjat)

Fredrikson 1974, s. 9, Jäppinen 1975, Keski-Suomen
Seutukaavaliiton 2. vaihekaavan luettelo, Tommila
1972, s. 426.

Jyväskylän Rakennusmestariyhdytys vuosikertomus 1924
Rakennuspiirustukset Jyväskylän kaupunginarkistossa.

Keski-Suomen Museon kuva-arkiston valokuvat

23. SUULLISIA TIETOJA ANTANEET

Jyväskylän kaupungin isännöitsijätoimisto/Maritta Lahti

22. LIITTEET

1. Ulkovalot 27.3.1985
(ks. liite K)

24. LOMAKKEEN TÄYTTÄJÄ, päiväs

Päivi Andersson

7.12.1983

29.3.1985